

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת סנהדרין - דף עז עז עט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

נושא היום: חיוב רוצח ומקרב מיתתו של חברו. כוונה להריגה

יהודה ארס הנחש הוא בין שנינו, לכן המשך יהיה חייב שזה כהורג בסכין, הנחש יהיה פטור שאין הארס יוצא בכונתו. **ולרבנן**, הארס יוצא ע"י שהנחש מקיאו, הנחש בסקילה והמשך פטור.

הכה את חברו שיעור מכה שאמדהו חכמים למיתה, **ולבסוף** השתפר מצבו ואח"כ מת, לרבנן חייב המכה שהרי מת המוכה. **ולדעת רבי נחמיה** פטור שהרי רגליים לדבר שלא מת מחמת המכה. **מבואר בברייתא** "אם יקום והתהלך בחוץ על משעתו ונקה המכה" **ביאר רבי נחמיה**, בודאי שאין לומר שזה בריא וזה נהרג, אלא אמדהו שהכה מכת מוות, המכה, וממתניו. **מבואר** שנקה המכה. **לרבנן**, אם אמדו את המכה כמכות מות אסורים את המכה, וממתניו. **רבי נחמיה** למד חבישה ממקושש "ויניחו אתו במשמר" (נדחה). **ורבנן** לא למדו ממקושש כיון שדינו היה למיתה, ורק משה רבנו לא ידע במה נהרג, ואילו הנידון שלפנינו זה אדם שכלל לא ידוע אם יש בו חיוב מיתה. **אלא למד רבי נחמיה** ממדגף "ויניחו במשמר". רבנן סברו שהיתה שם הוראת שעה כיון שלא ידעו אם יש בו חיוב מיתה או לא.

בפסוקים של הכה את חברו יש ב' מיעוטים של **אומדנא** למיתה ולבסוף לא מת "אם יקום" ו"לא ימות", **לדעת רבי נחמיה** א. אמדהו למיתה ואח"כ ח. ב. אמדהו למיתה והוקל. **ולרבנן** א. אמדהו למיתה וחייב ב. אמדהו לחיים ואח"כ ח. **ולדעת רבי נחמיה** לא צריך לדרוש על אמדהו לחיים שהרי יצא זכאי כבר.

מבואר בברייתא, הכה את חברו **ואמדהו** בבי"ד שהמכה הייתה מכת מוות, **והתרפא** לגמרי, פטור. **אם רק הבריא מעט**, אומדים את חיובו לגבי ממונות, אם **אח"כ הורע** מצבו ומת, **לרבי נחמיה** נשאר האומד האמצעי וייתחייב ממון ולא מיתה. **לרבנן** יש את האומד הראשון לחיוב מיתה. **עוד מבואר בברייתא אחרת**, אם אמדהו למיתה יכולים למד לחיים, אם אמדהו לחיים כבר יצא זכאי ואין אומדים למיתה. **אמדהו למיתה** והוקל מצבו, אומדים חיובי ממון, **אם הורע המצב** ומת משלם לירושלים נזק וצער. **ומשערים** את ערך הנזקים מהשעה שהיה מוכה בראשונה. **וברייתא** זו כדעת רבי נחמיה.

דף עט

כדי להתחייב בדיני רוצח צריך שיהיה כוונה להרוג את מי שהוא חייב בו, **ולכך** אם התכוון להרוג בהמה, עכו"ם, נפלים, **ולמעשה** הרג בן ישראל, פטור. **אם התכוון להכות את חברו על חוטיו** באבן שלא היתה הורגת בצורה זו, אולם **לבסוף** הלכה האבן על ליבו של המוכה והרגתו, פטור. **התכוון להכות על לבו** והיה בה שיעור מיתה, **לבסוף** האבן פגע במותניו ומת, פטור. **התכוון להכות אדם גדול**, והאבן לא הייתה הורגתו, ועפה האבן והרגה קטן שיש בה שיעור להרוג קטן, פטור. **וכן לא ידע ניסא** התכוון להרוג קטן ובאבן היה בה שיעור הרגת קטן, והלכה והרגה גדול שלא היה בה בכדי להמיתו, פטור. **אבל באופן שהיה באבן שיעור הרגתו**, ולבסוף פגע בלבו והרגו, חייב. **וכן בקטן וגדול שהיה היה בה שיעור הריגה. דעת ר"ש** שהוא פטור אף באופן שהתכוון לאדם א ולמעשה הרג ב. **מבררת הגמ'** על איזה חלק ר"ש חולק, אם על מה שאמרו רבנן שאם היה באבן כדי שיעור להרוג גדול והרג את הקטן, וחייב, היה צ"ל רבי שמעון פטור. **אלא על החלק הראשון של המשנה** שהתכוון להרוג בהמה ונפלים וכו', והרג בן קיימא רבנן פטורים. ואמר ר"ש, שאפילו אם התכוון להרוג בן ישראל ולמעשה הרג ישראל אחר, פטור.

אם עמד הרוצח ליד ב' אנשים ואמר אני מתכוון להרוג פלוני, **בזה נחלקו** כאמור רבנן ור"ש. **מסתפקת הגמ'** מה הדין, אם אמר אני מתכוון להרוג אחד מהם, או טעה בזיהוי האנשים. **במבואר בברייתא** שאמר ר"ש שאינו חייב עד שיאמר שכוונתו לפלוני מזהו "וארבו לו וקם עליו" עד שיתכוון לפלוני. **ורבנן דורשים** מהפסוק הנזכר כשיטת רבי ינאי ששמועת מיתתה מי שזרק אבן לקבוצת אנשים, **ומבאר הגמ'** אם היו שם ט' כותים וישראל אחד, יש רוב גויים ואין על מה לחייבו. אפילו אם מדובר על ט' כותים וה' יהודים, יש כאן מחצה על מחצה וספק נפשות להקל. **אלא**, באופן שיש ט' יהודים וכותי אחד, והיה מקום לחייבו שהרי רוב יהודים, ורק מחמת הדרשה אנו נוקטים שהכותי מוגדר ל"קבוע" **והכלל אומר שכל קבוע נידון כמחצה על מחצה.**

וכי יצא אנשים ונפלו אשה הרה"ר ר"א **ביאר** שהנושא בפסוק כאשר היתה כוונה למיתה יתחייב המכה עונש מיתה. **לדעת רבנן** מובן שהרי התכוון להרוג א, ולבסוף הרג ב חייב מיתה, וכאן התכוון לחברו והרג את האשה. **אלא לר"ש** שפטור על מה דיבר הפסוק.

אמר רבא דעת תנא דבי חזקיה, כשם שבגזיקין לכל צורת המעשה שנעשה בשוגג, במזיד, מתכוין, אינו מתכוין, דרך ריגור, דרך עליה, ובכולם חייב. **לא ידע ניסא** במכה אדם אין הבדל ובשוגג, במזיד, מתכוין, אינו מתכוין, ירידה, עליה בכולם פטור ממון.

המגדרה של אינו מתכוין בודאי שאין הכוונה שכלל אינו מתכוין שא"כ הרי זה שוגג, אלא הכוונה התכוין לאחד ולבסוף הרג אחר, **ומבואר** שאינו חייב לא מיתה ולא ממון, שאם היה חייב מיתה (כדעת רבנן) לא היה חייב ממון, **ומצאנו** שאף לא כמו ר"ש שחייב ממון.

רוצח שהתערב באחרים, לרבנן כולם פטורים ממתה. **לרבי יהודה** מכניסים את כולם לכיפה, היינו חדר סגור ומאכלים אותם במצוה עד שרכינים בקעת. **מה הכוונה שהתערב באחרים, א"ל לרבי אבהו בשם שמואל** שאלוהו שלא נגמר דין והתערב במי שנגמר דינו, **רבנן סבורים** שצריך לגמור את הדין בפניו, וכיון שלא ידעו מיהו, כולם פטורים ממתה. **ורבי יהודה סובר** שכיון שלמעשה כולם רוצחים מכניסים אותם לכיפה. **ב. לדעת ר"ל** מה מדובר על אדם, בודאי שלכ"ע הם פטורים. **אלא** מדובר בשור שלא נגמר דינו לסקילה שהתערב בשוורים שנגמר דינו, **ולרבנן** כמיתת הבעלים כך מיתת השור, **ולרבי יהודה** מכניסים לכיפה. **ב. לדעת רבא**, אם עמדו שניים וזרקו חץ שהרג ולא ידעו מי מהם, שניים פטורים. ומה **שאמר רבי יהודה** שכונסים לכיפה מדובר, בשור שנגמר דינו שהתערב עם שוורים שלא נגחו כלל, **ומחמת** שהתערבו הם אסורים בהנאה, ומכניסים את כולם לכיפה. (דברי רבא יבוארו בעז"ה בדף הבא.)

דף עז

אדם כבש וצמצם בהמת חברו בשמש ומתה, **לרבינא** חייב מק"ו מאדם הרוצח שאין דינו של שודד כדניו של מזיד ואף דינו של העושה באונס שונה, ובכ"ז חייב המצמצם, **בדאי** מזיק שחייב אף בשוגג שיהיה חייב על צמצום. **ולרב אחא בר רב** פטור, "מות יומת **אמר רבא**, כפת ומת ברעב, פטור. **עוד אמר**, אם כפת אדם בחמה או בציונה ומת, חייב. אם כפת במקום **שעתה אין חמה** ואין ציונה אלא בסופו של דבר יבואו לשם, פטור. **עוד אמר**, כפת לפני אריה, פטור. **לפני יתושים**, חייב. **לרב אשי** פטור אף על יתושים כיון שהנמצאים בשעת הכפיתה לא הם שהזיקו אלא אחרים.

כפה עליו גניבת ומת מההבל, ופתח את הגג ומת מציונה, נחלקו רבא ורב זירא, **למ"ד** חייב, **למ"ד** פטור. **אמרנו** שמסתבר שרבא אמר פטור, שהרי אמר שאם כפת ומת ברעב פטור, **היינו** כפיתה בזמן שממעשה ההורג לא נמצא, פטור. **דוחה הגמ'**, מסתבר שרבי זירא פטר, **הסולם**, פטור. שהרי חברו לבית נישא והדליק נר ומת מההבל של הנר, חייב. **מבואר** שדווקא באופן שהדליק נר, **אבל** באופן שמת מהגניבת ולא הדליק נר, פטור. **דוחה הגמ'** בלא נר לא היה מתחיל ההבל, משא"כ בגניבת מיד יש הבל ויתכן שרבי זירא מחייב. **אמר רבא** אם דחף לבור, בשעת הדחיה עצמה יש סולם **אולם** בשעת הנפילה נטל את השולמ, פטור. **אמר רב אחא ברבי דרבא** היה יכול לעלות מהבור. **עוד אמר רבא**, זרק חץ והזיקו מן, ונטלו את המקן, פטור. **ואין הבדל** אם אחר נטל המקן, או שזרקו החץ נטלו. **עוד אמר** זרק חץ והיה בידי רפואה לחץ, ופיזר את הסמנים, פטור. ואין הבדל אם הוא או אחר פיזרו. **אמר רב אשי** מדברי רבא למדנו אף שפטור אם היה ניתן להשיג רפואה בשוק בשעה שזרק את החץ. **ביאר רב אחא ברבי דרבא** **אשי**, מה הדין אם יכל הנהרג לרכוש רפואה ולא עשה כן, אמר לו ההורג יצא זכאי כיון שלא היה כאן משפט מות.

עוד אמר רבא, זרק חפץ בחוץ על הקיר וחזר החפץ והרג, חייב כיון שהיתה כאן מכת מיתה שבהא מחמתו. **ולמדו בברייתא** המשחקים בכדור שהרגו במזיד חייבים, בשוגג גולים לעיר מקלט. **והחיידוש** על מידת שלא דנים כאן התראת ספק שהרי מי אמר שיחזור הכדור ויהרוג, קמ"ל שהמכה מוגדרת כמכת מוות.

למד רב תחליפא בר מערבא לפני רבי אבהו, המשחקים בכדור וזורקים בחזקה על הקיר והרגו, אם הנהרג עמד בתוך ד' אמות פטור מגולות, ואם עמד מחוץ לד' אמות חייב גלות (רש"י בביאור הראשון). **ביאר רב אחא ברבי דרבא**, שמדובר שזרק סתם את הכדור ובדרך כלל כוונתם של המשחקים שיחזור הכדור למרחק רב. **מבואר** שזריקת כדור וחזרתו מוגדרים לכוחו של הזורק. **שואלת הגמ'** מדן מי חטאת (מים לצורך הזאת מי פרה אדומה) שלא מועיל קידושם אם נפל מידו שלא נחשב לכוחו, **מבאר הגמ'** שמדובר שהמים לא נתזו מכוחו אלא נשפכו מעצמם. **עוד שואלת הגמ'** ממחט שהיתה על כלי חרס והיזו עליה כדי לטהרה, ונמצאה המחט רטובה ולא ידוע אם הזה על המחט או הזה על החרס ומהחרס עבר למחט, שבכ"ג לא נטהרה המחט, **מבואר** שלא מוגדר ככוחו. **ביאר רב יחיאל בר יהודה בשם רב**, שמדובר שצמצם היינו שיתכן שלא בא מכוחו אלא זה על החרס בלבד ומשם נשפכו מעצמם על החרס.

אמר רב פפא, מי שקשר חברו על שפת המים, אח"כ הטה את המים לכיוון הכפות, חייב שזה כחורק חץ. **אבל** אם נעשה בכוח שני היינו שנופילת המים על היתה מיידית על הכפות, פטור שזה רגומא. **עוד אמר ר"פ**, זרק אבן למעלה ולבסוף זה האבן לצדדים והרגה, חייב. **בואר ר"פ למר בר רב אשי**, שיש זרק אבן כחוש של הזורק ואף על זה מחייב, שהרי אם זה כוחו ממש האבן הייתה צריכה להמשיך במעופה למעלה, ואם אין כאן כח כלל האבן הייתה צריכה ליפול ישר, מה שהלכה לצדדים שמונח בה כוחו של הזורק, ומתחייב.

דף עח

עשרה בני אדם הכו אדם אחד בעשרה מקלות, בין אם היה בבת אחת ובין בזה אחר זה, **לדעת רבנן** פטורים. **לרבי יהודה בן בתרא**, בזה אחר זה אחרון חייב מפני שקירב את מיתתו. **אמר ר"וחן** שדרשו "ואיש כי יכה כל נפש אדם", **רבנן למדו** עד שיהרג "כל הנפש". **לרבי יהודה בן בתרא** "כל שהוא מהנפש". **אמר רבא**, בהרגו את הטריפה אין מחלוקת ובין לרבנן ובין לרבי"ב פטור. אם היה **מוסס בידי שמים**, לכו"ע חייב. **ונחלקו** בנעשה גוסס ע"י בני אדם, **ונחלקו** האם יש לדמות לטריפה או לגוסס בידי שמים. **המדמה לטריפה** משום שנעשה בו מעשה. **המדמה לבידי שמים**, משום שלא נחתכו סימנים כמו בטריפה. **למדו בברייתא** לפני בר ששת "ואיש כי יכה כל נפש אדם" הראשון מכה שיש בה כדי להמית והכה השני ומת, חייב השני **כדברי רבי** ב.

אמר רבא ההורג את הטריפה פטור, **וטריפה שהרג** בפני בי"ד חייב, שנאמר "ובערת הרע מקרבך", **שלא בפני בי"ד** פטור כיון שהעדות עליו לא מוגדרת כעדות שאתה יכול להזימה, שהרי אף אם יפזמו העדים לא יתחייבו מיתה משום שבאו להרוג מי שמוגדר כהורג, ויש כלל שכל עדות שאי אתה יכול להזימה יכול להזימה. **והחיידוש** ברובע טריפה שלא נחשב משמש מת, אלא מתחייב מחמת ההנאה.

עוד אמר רבא, עדים שהוזמו על עדותם שהעידו על טריפה, אין נהרגים. **ואם העדים** עצמם היו טריפה והוזמו, נהרגים. **לרב אשי** אינם נהרגים משום שלא שייך להזים את המזימים, שהרי באו לחייב טריפה במיתתו מוגדר כעדות שאי אתה יכול להזימה. **עוד אמר רבא**, שור טריפה שהרג חייב "השור יסקל וגם בעליו יומת" ושייך "בעליו יומת" **שור של אדם שהוא טריפה** פטור שלא נחשב "בעליו יומת". **ולרב אשי**, אף שור טריפה פטור משום שבעלים טריפה פטור.

השיך בו את הנחש לרבנן פטור ולרבי יהודה חייב, **אמר רב אחא בר יעקב** מבואר שלרבי

הדרך היומית

עיונים על הדף

לדף עז

משקפיים שמחליפים צבע בשמש

אמר רבא, אם כפת אדם בחמה או בצינה ומת, חייב. אם כפת במקום שעתה אין חמה ואין צינה אלא בסופו של דבר יבואו לשם, פטור. מבואר בדברי רבא שיש חילוק בין מעשה שנעשה והשמש נמצאת כבר, לבין דבר שעתידי להגיע שאינו נחשב למעשיו של הראשון. מחמת הנושא המדובר תמה בארחות שבת (פרק טו בהערה צו) על ההיתר שהובא בשמירת שבת כהילכתה שמותר לצאת בשבת עם משקפיים המחליפות צבע מחמת אור השמש, ואין בזה חשש איסור של צובע, וכתב הגרש"ז זצ"ל בין הסניפים להקל משום שהאדם לא עשה מאומה אלא השמש פעלה, ותמה הארחות שבת והרי כמבואר בסוגיא לפנינו דבר כזה כן מוגדר למעשה, שהרי מיד שיוצא השמש פועלת במשקפיים.

וראה מקום להתיר מחמת שהקב"ה הטביע בטבע הבריאה שחומרים מסויימים במקומות מסויימים נראים כך, ובמקומות אחרים נראים בגוון שונה, אין כאן מלאכה שנעשית אלא כך היא פועלת וצורת החומר, וא"כ אין ללמוד מכאן היתר להשתמש במד חום המחליף צבע בעקבות החום שכאן פעולה מסויימת גורמת לשינוי הצבע והדבר מוגדר כמעשה וכמלאכה, אולם כאשר דנים בתורת מעשה לצאת עם משקפיים שלבוש בהם, אין כאן מעשה. וכן יש מקום להתיר שעון שיש בו זרחן שברגע שיצא לאור חזק יותר יקבל גוון יותר זורח, ואח"כ אף יאיר יותר בחשיכה אין כאן מעשה שהרי כך הקב"ה הטביע בטבע הבריאה שדבר מסויים נראה במקומות שונים בגוונים שונים.

סברא מאוד מעניינת כתב בשו"ת בצל החכמה (חלק ד, ז), שיתכן שזה עומק כוונת המחברים בספר ארחות שבת, ויש מקום לפלפל, וכמובן שלא באנו כלל להכריע בדבר שעסקו בו גאוני עולם אלא על דרך הלימוד והפלפול, וכתב כך, **מבואר** בברייתא (שבת קמט, א) אין רואין במראה בשבת, ומוקי לה בגמ' במראה של מתכת וטעמו מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלין ע"כ. ובשו"ע או"ח (סי' שב, יג) פסק "אין מסתכלין בשבת במראה של מתכת שהיא חריפה כאיזמל דחיישין שמא ישיר בה נימין המדולדלין וכו' אבל מותר להסתכל במראה שאין בה חשש זה וכו'" עכ"ל. והנה המסתכל במראה בהכרח נקלטת צורתו בה והרי הצר צורה בשבת חייב חטאת כמבואר במג"א (סי' שמ, ו-ז) והוא משום כותב ע"ש. וא"כ בצר צורה שאינה מתקיימת אסורה עכ"פ מדרבנן כמו בכתיבה שאינה מתקיימת, וא"כ איך יהיה מותר להסתכל במראה בשבת.

אלא ע"כ צריך לומר שדוקא בכתיבה שאינה מתקיימת כהך דכותב במשקה ע"ג השלחן או בכותב באפר המבואר בשו"ע (סי' שמ, ד), דכיון דבכותב בדיו שמדביק הדיו ע"ג הקלף או ע"ג הנייר בצורת ב' אותיות הרי הוא חייב, לכן בכותב במשקין שמדביק המשקין ע"ג השלחן בצורת ב' אותיות אם כי אינו כתב המתקיים אסור עכ"פ מדרבנן. וכן בכותב באפר, דכיון שגם חוקק אותיות בשבת חייב משום כותב עיי' מזה בספרי שו"ת בצל החכמה (ח"ב נד, חי), שעיי' החקיקה נעשה שינוי בגוף החפץ שחוקק בו, לכן גם בכותב באפר דהו"ל כחוקק שנעשה שינוי בגוף האפר, אם ע"י אינה חקיקה המתקיימת אסור עכ"פ מדרבנן. וכן גם בצובע שמדביק הצבע בחומר ומשינה מראיתו וצבעו חייב בצביעה המתקיימת, ובצובע ברזל ונחושת שאין הצבע מתקיים אסור עכ"פ מדרבנן. משא"כ במסתכל במראה וצורתו נקלטת בה, הרי לא נתוסף שום חומר על המראה על ידי כך, וגם לא נעשה בה שום שינוי בעצם המראה ומהותה, אלא שכך הרכב החומרים במראה שכל דבר העומד ממולה נקלט צורתו בה, אין זה בגדר צובע או צר צורה כלל.

מענה גם במשקפיים המחליפות צבע באור השמש, אם כי צבע הזכוכיות נהפך מלבן לשחור כאשר יכנס לשטח שמגיע אליהן קרני השמש, וכן נהפך משחור ללבן כאשר יכנס משם למקום צל, אין זה בגדר צובע כלל, שהרי אינו מתוסף שום חומר על הזכוכיות וגם לא נעשה בהן שום שינוי בעצם שיגורו השינוי בצבע שלהן, אלא שכך הרכב הכימי של זכוכיות אלה, שבהגיע אליהן אור השמש הן נהפכות לצבע שחור וביוצא משם למקום צל הן נהפכות ללבן. על כן אין ענינו לצובע כלל. - והרי זה גם דומה למי שנכנס ממקום צל למקום החמה שמיד נראה צל גופו וקומתו במקום החמה ואין בו משום צר צורה כלל.

לדף עז

מקושש

הגמ' הביאה להו"א שסבר רבי נחמיה שניתן ללמוד ממקושש שחובשים את

החייב מיתה בבית האסורים עד שיתברר דינו. ורבנן דחו ואמרו שלא ניתן ללמוד ממקושש כיון שחבשוהו היות ולא ידעו באיזו מיתה חייב ולא שהיה להם ספק האם חייב מיתה.

כמבואר המקושש היה אביהם של בנות צלפחד, והרבה האריכו בשרש האיסור והעניינים האמורים בו, ומצאנו בס"ד דבר מעניין בתיקונו של המקושש.

בגמ' בשבת בדף קג, מספרת הגמ' על חסיד אחר שנפרצה לו פרצה בתוך שדהו בשבת, ונמלך עליה לגודרה וזכר שהוא שבת, ונמנע אותו חסיד ולא גדרה, ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. מיהו החסיד??? ומאיזה עוון נשמר ????

אולם עוד קודם לפרטי המעשה הרי סיפור זה מאלפינו בינה ואמונה. אם הגמ' אומרת לנו חסיד כלומר שהוא לא היה אדם פשוט. עדות של הגמ' שהוא היה חסיד. א"כ אין לחשוך בו שעבר מידי פעם על איזה עבירה ועכשיו התגבר על יצרו.

בודאי לא!!!

"חסיד" הוא ישר ותמים וזהיר בכל מעשיו. בכל אופן היה לו כאן נסיון וכנראה נסיון קשה של איבוד נכסים בצורה כל כך מוחשית עד שזה היה נסיון אפילו אצל אדם זהיר כמותו, שבדרך כלל סף הניסיון ורמת ההחלטות גבוהה היא בדרגות המעלות, אבל כאן היה נסיון.

ובדואי שלא בא לתקן בשבת וכתב בריטב"א שנמלך עליה מלתקנה הכוונה שקנס את עצמו היות וחשב ע"ז בשבת החליט שלעולם לא יתקן את הגדר. מה היה שכרו??? לא שהיה לו נסיון לסגור את החנות בשבת. לא שהיו לא עסקים חובקי עולם כל הניסיון מדובר על רגע אחד על זהירות בשמירת השבת. ומה??? מכאן ואילך יש לו פרנסה. אמרנו פרנסה יש לו. הגמ' אומרת לו ולאנשי ביתו. אמונת "השבת מקור הברכה היא"!!!

מיהו החסיד??? רש"י בשבת (קכז, ב) ובעוד מקומות) מביא שכל פעם שנזכר בגמ' חסיד הכוונה לרבי יהודה ברבי אלעאי או לרבי יהודה בן בבא.

בשל"ה הקדוש (וכן בחת"ס) על מעשה זה כותב שקיבל שחסיד זה **היה לגלול של צלפחד שהיה מקושש עצים בשבת** וע"כ תיקונו היה שצריך לשמור עצמו מאד כדי לתקן קלקולו ולכן שכרו היה שעלה לו צלף אחד שהוא בנוטריקון "צלפחד".

מה היה העוון שממנו נשמר. אומר המהרש"א הרי הרהורים מותרים. אומר המהרש"א כאשר אדם מגיע למידת חסידות אף זה חטא. וכתב במאירי שלעולם אדם צריך להזהר שאף במחשבתו לא יטריד אותו דברים של חול שהיום כולו קודש לד' ולא יוציא קדשי קודשים לחולין.

לדף עז

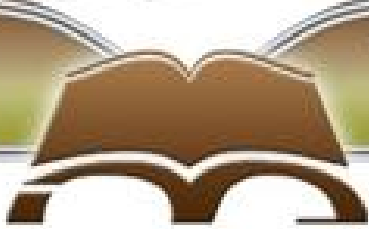
"רוב" "מחצה על מחצה"

מבואר בגמ' שלדעת רבנן המקור של "כל קבוע כמחצה על מחצה דמיו" נלמד מהפסוק שנאמר לגבי הריגת אדם "וארב לו וקם עליו" שלדעת רבי ינאי מדובר בזרק אבן לקבוצת אנשים שהיו שם ט' יהודים וגוי אחד, ולפי הכלל "הלך אחר הרוב" היו צריכים לדון את הזורק אבן כרוצח ממש, אולם מחמת ולמדו כלל "מחצה על מחצה" היות והכותי "קבוע" אין כאן רוב להרוג את היהודי.

מאיך ר"ש חלק על הדרשה כפי המבואר בגמ', וכבר עמדו תוס' היתכן שרבי שמעון חולק על היסוד של "כל קבוע כמחצה על מחצה דמיו", ותוס' הביאו אופן שאף לר"ש יהיה נפק"מ. מאיך הר"ן למד שבאמת לר"ש הדין של קבוע הוא מדרבנן בלבד.

ובהרבה מקומות כבר דנו בהגדרות של קבוע ורוב, ועיקר היסודות שנתחדשו בהם, ונביא חלקם של דברים. עיקר הדברים נשנה בגמ' בכתובות טו, שם אמרו כך, כאשר נולד הספק, ופרש ממקומו, הולכים בתר רוב. אם הספק, קבוע במקומו, נדון כמחצה על מחצה, ונשאר בתורת ספק השקול. כאשר הספק נולד במקומו, נידון כמחצה על מחצה, בין לחומר אבין לקולא. לחומר, א. לקח בשר מחנות, ולא יודע מהיכן אף שיש תשע כשרות, אסור. ב. נבלת שרץ מטמאה. ואין נבלת צפרדע מטמאה. ג. נגע באחד מתוך תשע צפרדעים ושרץ אחד, טמא. לקולא, נגע באחד מתוך תשע שרצים וצפרדע אחד, ברשות הרבים טהור. המקור (כפי המובא בסוגיא שלנו), מדברי רבנן שלמדו "וארב וקם לו" זרק אבן לגו והיו שם ט' ישראלים וגוי, מדין רוב, נחשב שהתכוון להרוג ישראל.

הדרך היומית

וא"כ צריך להבין את הגירסה המובאת בבלי, האם בגורל לא צריך להיות שכל האופציות יהיו בשווה. והביאור בכך, לפי הסוגיא שלנו בדין "קבוע" (ויש משמעות כזו בשו"ת הרדב"ז סי' תשעט) והביאור הוא כך, באמת במבט חיצוני, הגורל הוא כאשר מניחים בקופסה פתקים כאלו ואחרים, אז אנו שואלים, האם לכל המשתתפים יש את אותם סיכויים לכן ואותם סיכויים ללא. ההבנה הפשוטה, שצריך להיות לכולם אותם סיכויים, לכן הקשנו על גורל שעשה משה לבכורת והלוויים והזקנים. הרי בקופסה יש יותר פתקים של זקן, א"כ הסיכויים הם לא שווים. כל זה נכון כאשר "לפני" ההגרלה אני מסתכל על הקופסה, ושואל האם פתק שאני יוציא יהיה כתוב בו כך או כך, ויכל הצופה עתידות לומר, הגיוני שתוציא "זקן", כי על רוב הפתקים כתוב "זקן". אבל לא זה מה שמעניין בהגרלה, וכמו שבארנו לעיל בספק של התורה צריך לדעת היכן נולד הספק, ומהם צדדיו וכו'. בהגרלה הרי לא מעניין את אף אחד מה היה יכול להיות, אילולא, ואולי, ועל הצד וכו', כאשר הכניס כל מי מהמשתתפים בהגרלה את ידו לתוך הקופסה, הוציא פתק אחד ולפני שעיין בו. זה החלק בהגרלה, שבו אנו צריכים לשאול, האם יש אופציות שוות לכולם. כאן התייה התשובה כן ובדאי!!! משום שבשלב הזה, הפתק עצמו יש לו ב' אפשרויות בלבד כן או לא. זקן או חלק. ובדאי שיש לו ב' צדדים ולא רוב סיכויים. כיון שלידת הספק היא בנטילה מאותו מקום ולא מעניין מה היה יכול להיות בקופסה. דקדק"ק ותבין" שזה העומק ב"קבוע", הספק נשאר על כן לא ואין לו התייחסות להסתברות ולצדדים שחשבו. (אלא עדיין יש מקום לעיין ואכמ"ל, שפלא הדבר היות ודין קבוע הוא דין בפסק של ספק. לאחר לידת הספק. אולם ליצור גורל וכדי להגדירו כשקול צריכים אנו לדון בדין קבוע, הרי זה פלא. ויש בכך אריכות בגרש"ש)

ביאור הסוגיא לפנינו ב"זורק אבן לנו".

עתה נטה ראש ונשובה לנושא האמור לפנינו בגמ', כאשר יש קבוצת אנשים ויש בהם ט' יהודים ואחד כותי, ועומד הזורק ומתכוון בזריקתו למכת מוות שבמי שתפגע האבן הוא יעלה בסערה השמימה, עתה אנו צריכים להשכיל ולאמוד האם יש כאן מחייב של מיתה במישהו שאם הוא ימות הזורק את האבן יתחייב עליו, למדנו עתה כל קבוע כמחצה על מחצה, אם אנו דנים על אדם שיצא מתוך קבוצת האנשים ושואלים מיהו היה, יש לו ט' צדדים שהוא היה יהודי ורק צד אחד שהוא גוי.

ועל זה הדרך אם נשאל לפני הזריקה לאן האבן תלך יש ט' צדדים שתפגע ביהודי ויש צד אחד שתפגע בכותי. אמנם נכון במלחמת ההסתברות, אבל כאשר אנו עוסקים בלידת הספק ובהגדרת "כל קבוע כמחצה על מחצה דמיו" הספק הוא על האדם שנהרג, "מיהו???" ועל זה יש ב' צדדים בלבד כיון שהוא קבוע, והנידון הוא האם הוא יהודי או גוי בלבד.

עד כאן לפי פשוטו של מקרא לפי ההגדרות שנדו בהם עד עתה, אבל למעשה יש בהבנת הסוגיא מחלוקת ראשונה גדולה, שיטת רש"י (ד"ה אי נמי) שבאמת הגדרת הספק בשעת זריקת האבן, במי היא תפגע. וא"כ לפי מה שביארנו יש כאן ט' צדדים שתפגע האבן ביהודי, וצד אחד שתפגע האבן בכותי, והדבר צריך תלמוד כפי שהתבאר עד עתה מה העניין לדין "קבוע" זה ממש "רוב".

בי"ד רמ"ה חלק על ביאורו של רש"י וביאר שספק הגמ' מי נהרג לבסוף יהודי או גוי, ועל זה לא שייך לדון ט' צדדים וצד אחד, שהרי יש כאן או יהודי או גוי. וזה החידוש של קבוע.

והרבה דנו בביאור שיטת רש"י, ונלך בדרכו של הגרש"ש שרוב הנכתב לעיל מיוחס לדרכו, כתב השערי יושר (ד, ו) שאמת כתב רש"י שתלית הספק היא בזריקת האבן, אולם אבן שתזרק אין בה שום משמעות הלכתית הרבה אבנים נזרקות ולא קורה מאומה, ואף בגמ' הביאו דוגמה שאבן נזרקה ועפה לצדדים עד שזן בה ר"פ מצד כוחו חלש וכו', אלא כל הנושא בזריקת האבן תלוי במקום הנפילה, היינו שהתייחסות לידת הספק חייבת להיות על סמך רגע הנפילה, ודברי רש"י שביאר שהנידון היה על מי זרק, מתייחס לכל מעשה הזריקה שתם הוא ברגע הנפילה, "מקום" הוא קבוע, ונכון שאם נשאל בהסתברות האם האבן תיפול על גוי או יהודי, רוב אומר שתיפול על יהודי, אבל אם דנים את ה"מקום", על המקום המסויים שבו האבן נפלה, כרגע עומד יהודי או גוי, יש כאן רק ב' צדדים המקום מאוכלס ביהודי או בגוי. ודו"ק כי דק.

אולם מדיון קבוע, נחשב שיש כאן מחצה על מחצה. יסוד גדול בכללי הכרעת הספקות, לדעת מהו "הספק". לפי כללי התורה לא כל חוסר ידיעה מוגדר כספק. הספק, מורכב מב' צדדים הלכתיים, שיש להם השלכה הלכתית ישירה על הסיפור שהיה. הסיפור יכול לכלול הרבה דברים לא ברורים ולא ידועים. אולם היות והתורה בהכרעת הספק, לא באה לומר לנו כך וכך היה! אלא, כללי הכרעה נאמרו, שבמצב של ספק, תתנהג כך וכך. ולא מתייחסים למה באמת היה. ו"לדעת מהו הספק", ובפי חז"ל היכן "לידת הספק", אומנות גדולה ומורכבת, מהרבה כללים המובאים בגמ', ראשונים, אחרונים וכללי הפסק. יש נידון שחלקו לא קשור לעצם הדין, אף שיכול להיות שיש לו השלכה מעשית לנידון. תשע חיות מוכרות בשר שחווה, ואחת מוכרת בשר נבלה, הלך יהודי ורכש באחת מן החנויות, לאחר שהגיע לביתו, שאל את עצמו היכן רכשתי בשר זה. יבא האומר ויאמר, יש לו תשע אפשרויות שרכש בחנות כשרה, ואפשרות אחת שרכש בחנות טרפה, בודאי שההסתברות ההגיונית ביותר שהבשר כשר. לא. זה לא נכון. היות, והנידון שלפנינו אמנם מה הבשר, האם הוא כשר או טרף, אולם "לידת הספק" הייתה ברגע הקניה בחנות. וברור שהבשר יצא מחנות אחת, והספק הוא, האם חנות זו כשרה או טרפה, על הספק הזה אין רוב, ואין הסתברות, כי יש צד גמור להכשרה וצד גמור להטריפה. ובקצרה "כל קבוע כמחצה על מחצה".

כאשר מצא אדם חתיכת בשר ברחוב, באותה עיר יש תשע חנויות המוכרות בשר כשר, וחנויות אחת המוכרת בשר שאינו כשר. כאן לידת הספק היא, כאשר הרים מהרצפה את הבשר, להיכן אנו משייכים ותולים את הבשר. כאן יש אפשרות אחת שהגיע הבשר מחנות א', עוד אפשרות שהגיע הבשר מחנות ב', יש עוד אפשרות שהגיע מחנות ג', וכן על זה הדרך. בכה"ג אומרים, הלך אחר הרוב, היות ויש רוב חנויות המוכרות בשר כשר. כי לידת הספק היא לאיזה מן החנויות לשייך את הבשר. ובקצרה, "בנמצא הספק אחר הרוב".

"גורל" הוא "הסתברות" או "קבוע"?

ונביא דוגמה להבנת הענין (אף שיש בה לפלפל ויוסיף החכם) בפרשת במדבר (פרק ג' פסוק מ' עד סוף הפרק) בענין קדושת הלוויים חלף הבכורים וכו' וכן לוי חלף בכור. והרי היו יותר בכורות, לכן מבואר בגמ' לעיל (יז, א) את צורת הגורל שעשה משה רבינו ז"ע. וז"ל הש"ס, כיצד עשה הביא כב' אלפים פתקאות וכתב עליהן בן לוי ועל רע"ג כתב חמשה שקלים בללן ונתן בקלפי אמר להן טלו פתקים מי שעלה בידו בן לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי ומי שעלה בידו חמשת שקלים אמר לו תן פדיוןך וצא. עכ"ל הש"ס.

ובענין הגורל הזה צריך להבין, לפי הנידון שהבאנו לעיל בסברת ה"רוב" (פשוט שח"ו לערער בגורל, לאחר שאמרו לעיל (מג, ב), בבקשה ממך אל תוציא לעז על הגורלות שעתידיה א"י להתחלק בגורל וכו'. אולם בהבנה בעי הבנה). לכאור' מובן הדבר בצורת הגורל כמו שעשו בפיס בשעירים ביוה"כ, שם היה פתק אחד לד', ופתק שני כדניו. ממילא, לפי הנתונים לכל שעיר היה חמישים אחוז להיות מוקרב כקרבן, וחמישים אחוז להיות נשלח. לכאור', כאן אנו מבינים בפשטות את הענין של הגורל, כיון שהאופציות והאפשרויות שוות. כן או לא. וא"כ הסתברות הענין שווה. ולכאור' כל גורל צריך להיות בעל אופציות שוות כדי שלכל משתתף יהיו אותם סיכויים לטוב ולמוטב.

א"כ צריך להבין בגורל שעשה משה רבינו, גבי החלפת הבכורים בלוויים וכן לגבי בחירת הע' זקנים. שבחר משה רבינו מכל שבט ששה, א"כ בסה"כ היו עב'. הכניס משה ב' פתקאות חלק וע' פתקאות שכתוב זקן וכו'. לכאור' יש רוב הסתברות שהמוציא יוציא פתק שכתוב עליו "זקן" היות ויש שבעים פתקים שכתוב עליהם "זקן", ורק ב' פתקים חלקים. א"כ איזהו גורל יש כאן. רוב הסתברות שיוציא פתק עם כיתוב. אמנם הבחירה מד', ולא ע"ז באנו בהבנה, אלא בהלכות גורל האם באמת אופציה ולו הרחוקה ביותר, נותנת לזה שם גורל שקול. באמת, בפי"ע ובסנהדרין (שם) הביא שיטה בירושלמי, שמשה הניח בקלפי ע' פתקאות חלק וע' פתקאות זקן. וא"כ אולי היה נראה שדעה זו סברא שבגורל צריכים להיות האופציות שקולות שלכל משתתף ומשתתף יהיו אותם סיכויים.